

LODE WILS

Vlaamse beweging, sociale beweging?

Aalter, Ertsberg, 2023, 429 p.

In wat hij als zijn laatste boek aankondigde stelt de inmiddels 95-jarige Leuvense historicus Lode Wils een vraag over de Vlaamse beweging waarnaar hij vanaf de vroege jaren vijftig onderzoek verrichtte en waarover hij een indrukwekkend oeuvre nalaat. Deze vraag, vervat in de titel van het boek, klinkt vreemd genoeg als een open deur, een no brainer. Uiteraard was de Vlaamse beweging strikt genomen een sociale beweging in de betekenis van een bundeling van mensen en organisaties die een doel betrachten, daarvoor maatschappelijke verandering nastreven, strategieën bedenken en mobilisaties op touw zetten. Was de Vlaamse beweging dan ook een sociale beweging in de zin dat ze al dan niet de strijd voor *sociale* emancipatie van de arbeidersklasse wist te omarmen en te integreren in de strijd voor nationale emancipatie? Waren haar intellectuele leiders in staat “om de belangen van de verschillende klassen en groepen op te nemen in de nationale beweging en ze in nationale termen uit te drukken zodat er een zekere verstrengeling ontstond tussen de nationale en de sociale strevingen en bewegingen?”

Na lectuur van het ruim uitgevallen en het in vier ongelijk behandelde perioden ingedeelde boek, blijkt het antwoord op die vraag, of de Vlaamse beweging een sociale beweging was, niet eenduidig. En vooral, de titel dekt de lading niet volledig. Meer dan de zoektocht van een antwoord op die belangrijke vraag is het boek een geschiedenis van taalstrijd en -wetgeving, het politieke gevecht daarrond vanaf de embryonale staat van een Vlaamse beweging, vanaf de politieke partijvorming tot de eerste staatsvorming van 1970. Wils betreft hierbij lovend recenter onderzoek van anderen, onder meer Els Witte en Maarten Van Ginderachter, om eerdere inzichten te beamen. Hij staat stil bij conclusies die hij inder tijd trok en debatten die hij voerde. Dat doet hij door preciseringen, nuances en correcties aan te brengen. Die oefening getuigt niet enkel van een ongekende beheersing van het onderwerp maar ook van mildheid in het debat.

De auteur vertrekt van de inzichten die zijn toen nog vrij prille onderzoek verrijkten, hem zijn thema beter leerden kaderen en begrijpen, en zeer zeker zijn verder onderzoek stimuleerden. Bepalend hierin was zijn kennismaking met het werk van de Tsjechische historicus Miroslav Hroch. Die reikte in 1968 een plausibel schema aan van ontstaan en evolutie van nationale bewegingen van zogenaamd kleine naties, de niet overheersende etnische groepen. Voor de drie chronologische fasen die Hroch blootlegde concentreerde hij zich voornamelijk op Centraal- en Oost-Europese naties maar ook de Vlaamse beweging kwam onder zijn loop te liggen. Het werk van Hroch, dat internationale renomee verwierf vanaf de Engelse vertaling in 1985, én dat van Wils, gaan uit van en steunen op een solide materialistische, quasi-marxistische analyse. De moderne natievorming werd immers geanalyseerd als een *sociaal proces* (in de inleiding van het boek cursiveert Wils dit begrip) dat deel uitmaakte van de overgang van de feodale samenleving uit het ancien régime naar de kapitalistische maatschappij. Industrialisering en bijbehorende sociaaleconomische factoren speelden een bepalende rol in deze natievorming. Voor Hroch verklaarde dit overigens waarom de Vlaamse beweging aanvankelijk bleef steken in de taalkwestie en niet uitgroeide tot een nationale, omvattende beweging. Ze verscheen immers pas na de voltooiing van de burgerlijke en de opstart van de industriële revolutie.

Dat analysekader schraagt de eerste van achtereenvolgens vier perioden die Wils in zijn boek behandelt. Eerst komt de periode 1830-1871, van de Belgische revolutie tot de Commune van Parijs met daarin de Europese revolutiegolf van 1848. Het is een periode waarin, zoals in Antwerpen met de Meetingpartij, “de beloftevolle verbinding van de Vlaamse met de democratisch-sociale stroming zich niet heeft doorgezet”. In dit hoofdstuk over het ‘net niet’ van deze verbinding behandelt Wils boeiende figuren als Jacob Kats, Emiel Moyson en de ondergesneeuwde Jan-Baptist Langlois. Het tweede hoofdstuk loopt tot de Eerste Wereldoorlog waarin de christendemocratie en de verhouding tussen de opkomende socialisten en de Vlaamse beweging centraal staan. In het derde deel, het interbellum

maar met de Eerste Wereldoorlog, de Duitse bezetting en de frontervaring erin, bevestigt Wils zijn stelling dat het anti-Belgisch Vlaams-nationalisme – op een aantal niet doorslaggevende stemmen en gestes vóór de Eerste Wereldoorlog na – het product is van de Flamenpolitiek van de Duitse bezetter. Dat ressentimentvolle nationalisme dooft niet uit onder meer dankzij de stugge, weigerachtige houding van koning Albert om in te gaan op de Vlaamse eisen. Bovendien leed de beweging dan aan wat Wils in een epiloog treffend ‘de völkische verdwazing’ noemt. Het vierde en laatste deel behandelt de periode na de Tweede Wereldoorlog. Die behelst onder meer de verdere taalwetgeving, de splitsing van de Leuvense universiteit, de staats hervorming van 1970 maar ook de persistentie van anti-Belgisch rancune. Hierop komt Wils ongezouten terug in een epiloog waarin hij afweegt hoe het door Vlaams-nationalisten als ‘onvoltooid’ beschouwd Vlaanderen zijn ‘voltooiing’ zou kunnen vinden. Hij waarschuwt voor de strategie én de prijs die sommigen veil hebben voor deze ‘voltooiing’ vermits “de meeste kaderleden van de Vlaams-nationalistische partijen en verenigingen, revanchistische gevoelens koesteren tegen België omwille van de bestraffing van de fascistische collaboratie”.

De laatste worp van de emeritus-hoogleraar is een doorwrocht maar allerminst gemakkelijk boek waarover zijn naasten zich ontfermden toen zijn gezondheid wankelde. Het veronderstelt behoorlijk wat kennis van de geschiedenis van de Vlaamse beweging en van de historiografische debatten over die beweging waarin Wils doorgaans zelf een hoofdrol vertolkte. Tal van organisaties en personen worden opgevoerd zonder enige duiding. Een aantal hoofdstukken vallen lang uit. Een fijnere structurering, namenregister of glossarium hadden de beproefde lezer wat soelaas kunnen bieden. Dat zijn entourage en zijn uitgever deze afwerking niet voor elkaar kregen is jammer en staat wat haaks op de ijzersterke reputatie die Lode Wils over zeventig jaar noeste arbeid vestigde als een nauwgezette, consciëntieuze onderzoeker en auteur. Het is mede dit metier, deze volharding, deze discipline die van Lode Wils een uitzonderlijk historicus gemaakt hebben.

Slechts weinigen zijn in hun vakgebied, rond hun onderzoeksthema, zo incontournable en hebben als referentie, als ankerpunt, de historiografie zo gestimuleerd als hij deed. Alle hulde en dank die hem naar aanleiding van deze publicatie te beurt vielen zijn dan ook terecht.

Vincent Scheltiens

JELENA DOBBELS

Building a profession. A history of General Contractors in Belgium (1870-1970)

Brussels, VUBPRESS, 2021, 246 p.

Dit boek, de handelseditie van een proefschrift, beschrijft het professionaliseringsproces van de Belgische algemene aannemers tussen 1870 en 1970. Aannemers zijn centrale actoren in het productieproces in de bouw, naast architecten en ingenieurs. Terwijl over die laatste twee groepen al onderzoek bestaat, is de rol van de aannemers onderbelicht gebleven. Dit boek wil die leemte opvullen door de professe in kaart te brengen vanuit het perspectief van de bedrijven – waarbij een grote (Louis De Waele) en een kleinere (Ruttiens) centraal staan – hun organisaties en de relatie met de staat. De focus ligt, wat het laatste betreft, vooral op de wetgeving. Dat is een logische keuze: een sleutelaspect van het proces van professionalisering is de geïnstitutionaliseerde afgrenzing van het beroep door specifieke eisen te stellen om in het vak actief te mogen zijn; via wetgeving zijn die eisen het best afdwingbaar.

Het onderzoek is gebaseerd op nationale en internationale literatuur en uitgebreid bronnenonderzoek. België wordt expliciet in een internationale context geplaatst. Uit bronnen geproduceerd door organisaties zoals tijdschriften werd uitgebreid geput, ook voor het talrijke illustratiemateriaal. Archiven leverden eveneens veel basismateriaal op: naast de twee al genoemde archieven van aannemers-bedrijven werden archieven gebruikt van andere aannemers, van opdrachtgevers van bouwwerken zoals de provincie Antwerpen of de stad Brussel en tenslotte van organisaties van aannemers.

Het boek belicht hoe de aannemers zich vestigden als beroepsgroep en zich met enig succes